

MAHALLE ÖLÇEĞİNDE MEKÂN ÜZERİNDEN İKTİDAR ÜRETİMİ: ÇUKUR DİZİSİNDEKİ İKTİDAR TEMSİLLERİNİN ÇÖZÜMLEMELERİ

Evren ÜLKERYILDIZ*, Gaye TOPA ÇİFTÇİ**

Alındı: 12.20.2020; **Son Metin:** 11.03.2022

Anahtar Sözcükler: : Mekânsal erk; sosyal kontrol; yer; kimlik; kültürel çalışmalar.

GİRİŞ

Bursik ve Grasmick (1993) sosyal kontrole genellikle tahsis veya duyarlılığın, sosyal desteğin ve karşılıklı saygının geri çekilmesi tehdidiyle ulaşıldığı kanaatindedir. İkamet tabanlı kontrolün resmi olmayan sosyal kontrol yöntemlerinin bir türü olduğu görüşünü savunan Hunter (1985) üç düzeyde gayri resmi sosyal kontrol seviyesini açıkça tanımlamaktadır. Bunlar; özel, mahalli (paroşiyal) ve kamu seviyeleridir. Bu yaklaşım farklı düzeylerde sosyal kontrol biçimlerinin karşılıklı bağımlılık ile karşılıklı sınırlamalar arasında şekillenmelerinin yanı sıra çevresel mekân ve yer (ikamet) olgusuyla yoğun bir ilişki içinde olduğunu vurgulamaktadır (Bursik ve Grasmick, 1993).

İktidarı oluşturan sosyal kontrol türlerinin mekândan ayrı düşünülmemeyeceği ve bu durumun mekân üzerinden iktidar üretimiyle sonuçlanacağı gerçekliği mekân araştırmalarında oldukça tartışılan bir konudur. Çukur dizisinde kurgulanan kentsel mekânların; gerçekte var olan komşuluk ve yerleşim ilişkilerine dayalı sosyal kontrol mekanizmaları bağlamında benzeştiği varsayımından hareketle dizi bu çalışmanın örnekleme olarak seçilmiştir. Zira Çukur dizisinde simüle edilen kentsel mekân örüntülerinin gayri resmi sosyal kontrol normları yaratarak kendi içinde komşuluk tabanlı alternatif bir otorite temsili sunması, içerdiği mekân temsillerini dikkat çekici bir noktaya taşımaktadır. Elbette kentteki gündelik yaşam kültürünün sinema, televizyon ve medyadaki yansımaları popüler kültür ürünlerinin hegemonik veya özgülleştirici birçok örneğini barındırmaktadır. Bu noktada Çukur, Stuart Hall'ın (1989), savunduğu izleyiciye aktif bir iletişim rolünün verilmesi halinde söz konusu popüler kültür ürününe dair pasif izleyici konumundan sıyrılıp, kendine bir direniş ve anlam alanı yaratma (1980) potansiyeli ile örtüşmektedir. Böylece Çukur, yalnızca içinde yaşadığı var sayılan kurgusal bireylerin deneyimine, sosyal ilişkilerine dayalı değil; bir mahalle temsili olarak ekran karşısında diziyi izleyen kitlenin, o mekâna ilişkin geliştirdikleri

* *Corresponding Author*; Department of Architecture, Faculty of Architecture, Akdeniz University, Antalya, TURKEY.

** Department of Communication and Design, Faculty of Art and Design, Alanya HEP University, Alanya, TURKEY.

duygu ve düşüncelerine dayalı bir anlam alanı oluşturabilmektedir. Dizi, izleyicinin mekân üzerinden kurduğu bu alan ile birleştirici bir kültürel yönelimi tetiklerken diğer kitle kültürüne yakınsayan temsillerinden kendini mekân üzerinden iktidar üretimindeki çelişkileri aynalayarak ayrıştırmaktadır. Bu noktada medya çalışmalarında Çukur'un araladığı perspektif; çözümlemeye tabi tutulan öznenin mekânsal oluşu ve mekânın tahakküm sistemini sürdürmedeki rolünün halk tarafından gündelik yaşam pratiklerine mekânsal deneyim bağlamında bizatihi nasıl tatbik edilebildiğini sorgulamasıdır. Bu bakımdan Çukur dizisi gerçek hayatta tetiklediği mekânsal tezahürleri sebebiyle incelenmeye değer bir vaka niteliği taşımaktadır.

İnsan, gruplar halinde yaşayan ve sosyal dinamikler arasında var olma eğilimini sürdürebilen bir varlıktır. İnsan gruplarının sıklıkla ekolojik nişlere benzeyen doğal alanlara ve hakimiyet bölgelerine ayrıldıkları gözlenmekte ve bu durum "insan ekolojisinin kilit aksiyomu" olarak açıklanabilmektedir (Taylor, 1997, 133). Bu aksiyom perspektifinden bakıldığında sosyal kontrol mekanizmalarının odağındaki hâkimiyet alanı bilişini şekillendiren ana unsurun mekânsal olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada Bursik ve Grasmick (1993) tarafından sunulan komşuluk ve yerleşim ilişkilerine dayalı sosyal kontrol mekanizmaları; özel, mahalli (paroşiyal) ve kamu seviyelerinde tanımlanmakta ve Çukur'da temsil edilen mahalle kurgusundaki gayri resmi sosyal kontrolün mekân üzerinden nasıl üretildiğini betimlemeye yönelik anahtar bir yaklaşım sunmaktadır.

Bu araştırmadaki temel amaç; mekânsal nitelikler aracılığıyla şekillenen mahallelerdeki gayri resmi sosyal kontrolün nasıl sağlandığını, Çukur'da yaratılan mekân temsilleri üzerinden sorgulamaktır. Araştırma kapsamında; mekân tabanlı gayri resmi sosyal kontrol mekanizmalarının ürettiği güç temsilleri; mekânın anlamı, mekânın işgali ve mekânın mahremiyeti boyutlarıyla ele alınmaktadır. Araştırmanın temel sorusu; Çukur (2017-2021) dizisinde kurgulanan kentsel mekân tasarımları ile ikamet (mekân-yer) tabanlı sosyal kontrol üzerinden hâkimiyet alanı tanımlayan (bölgesel) bir bilişin nasıl oluştuğudur. Bu bağlamda bu araştırmada mekân üzerinden nasıl iktidar üretildiği tartışılmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma yöntem olarak, Çukur dizisinde kurgulanan kentsel mekânların vaka analizi olarak değerlendirilmesine dayanmaktadır. Vaka analizi, 1. güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde ele alan, 2. olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı, 3. birden fazla kanıt ve veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda tercih edilen, gözleme dayalı bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Yin, 2003). Çalışma Çukur'da kurgulanan kentsel mekânların; komşuluk ve yerleşim ilişkilerine dayalı sosyal kontrol mekanizmaları bağlamında benzeştiği varsayımı üzerine kuruludur. Bu bağlamda bu araştırmada betimsel analiz yöntemiyle gayri resmi sosyal kontrol normlarının yer olgusu üzerinden, alternatif bir otorite temsilini nasıl oluşturulduğu incelenmektedir.

Çalışmanın amacına ulaşmak için mekânsal nitelikler aracılığıyla şekillenen mahallelerdeki gayri resmi sosyal kontrolün nasıl sağlandığı; birey-toplum, aidiyet-yer, mekân-iktidar ilişkileri bağlamında kuramsal olarak değerlendirilmektedir. Bu ilişkilerin kurgusal popüler kültür üretimlerindeki izleri örneklem olarak seçilen bir televizyon dizisi

üzerinden tartışılmaktadır. Simüle edilen kentsel mekân örüntülerinde İstanbul'un çeper mahallelerinden birini temsil eden Çukur'da, mekan olarak İstanbul'un Fatih ilçesinde Balat mahallesindeki gerçek mekanlar kullanılmış ve özel bir plato inşa edilmemiştir. Resmi internet sayfasında konusu: "İstanbul'un suçla özdeşleşmiş mahallesi Çukur'un kontrolü Koçovalı ailesinin elindedir. Suçla bu kadar içli dışlı olsa da ailenin kendine göre kuralları vardır. Bu kurallardan bir tanesi de uyuşturucu yasağıdır. Çukur'da uyuşturucu üretilmez, kullanılmaz, satılmaz. Fakat oyuna yeni dâhil olan gruplar yasağı delmeye çalışırlar" (Ayyapım, 2022) şeklinde özetlenmektedir. Genel bağlamda köyden kente göçün yarattığı yersizlik, yurtsuzluk ve yalnızlık kavramlarının vurgulandığı ve kent yaşamına adapte olamamış, kendilerini ekonomik ve sosyal açıdan konumlandıramamış bireyler etrafında şekillenen bir hikaye kurgusuna sahip olan dizi, zamanla mülksüzlüğün oluşturduğu yoksunluk kaynaklı koruyuculuğa ihtiyaç duyan kitlenin çoğalmasını hikayeletirmekte ve bu kitlenin mülkiyet haklarının tümüne sahip olmaktan aldığı güçle kahramanlaşan bir ailenin çeşitli illegal işler yaparak ekonomik olarak güçlenmesi sonucu bir mahalle kurmasını konu edinmektedir. Mahallenin hakimiyeti, gerek ekonomik gerekse sosyolojik sebeplerle sürekli el değiştirmekte lakin bu hakimiyet kişilere (kahramanlara) duyulan sadakat yerine yer olgusu üzerinden şekillenmekte ve yer temsiline duyulan bağlılık üzerinden konumlanmaktadır. Böylece mekânsal bir otorite temsilini ele geçirmek isteyen, illegal işlerle uğraşan toplumsal sınıflar arasında yaşanan grup dinamiklerinin yere bağlılığı üzerinden yansıtılan çatışmaların "yer"i bir özne gibi kimlikleştirilmesi, Çukur'un iktidar üretim pratiği simülasyonunu ekran dışında da tatbik etmesiyle sonuçlanmakta ve bu durum diziyi bir vaka olarak incelenebilir konuma taşımaktadır. Kurgulanan mekânlar bu bağlamda inceleme potansiyeli barındırmakta ve aşağıdaki şekliyle özetlenmektedir.

Kahvehane: "Dostlar Kahvehanesi" adıyla mahallenin merkezinde konumlandırılmış, tüm önemli kararların alındığı, mahalle içindeki adaletin sağlandığı, bir mahkeme özelliği taşıyan, mahalleye dışarıdan gelenlerin karşılandığı, misafir edildiği ve bir ölüm anında cenazenin önünden kaldırıldığı bir merkez konumundadır. Kamusal bir mekan olarak herkesin kullanımına açık olmasının yanında aile reisinin, gelecekteki veliahtları olan oğullarının ve kahramanın yoldaşlarının toplandığı bu mekanda eril temaların yoğunlaştırılan kullanımı özel olarak yansıtılmaktadır.

Çatılar: Tüm mahalleyi gözetlenebilir ve denetlenebilir bir enformasyon ağına dönüştüren, kamusal sokak örüntüsünü üst kotta paralel bir alternatif biçiminde tekrarlayan bir düzlem formudur. Tüm mahalleyi yukarıdan görebilen, mahallede yaşananların ve mahalleye giriş ve çıkışların gözlemlenebildiği ve üzerinde oluşturulan haberleşme ağı ile bilginin tüm mahalleye yayılabildiği mekânlardır.

Aşevi: Gücün toplandığı mekân olarak kurgulanan kahvehanenin yanında yer alan mülksüz ve ihtiyaç sahiplerinin erişimine her daim açık, yemek ve barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanması amacıyla hizmet veren bir mekândır. Mahallenin hamisi konumundaki ailenin kadınları tarafından sorumluluğu ve hizmeti üstlenilen, bu sayede kadınların bilgi akışının içinde sürekli yer aldığı mekân, şefkat temalarıyla vurgulanmaktadır.

Berber/Dövmeci Dükkânı: Kahvehane ve aşevinin karşısında yer alan, mahallenin simgesi olan dövmeyi yaptırmak isteyenlerin geldiği, dövme yaptırmayanların da tıraş olmak için uğradıkları, mahalledeki

ortak değerlerin pekiştirilme noktası haline gelen ve işlevi gereği eril, mahallede ikamet eden erkeklerinin mutlak suretle ziyaret ettikleri bir mekândır. Mahalle genelinde yürütülen gayri resmi kayıt dışı ekonomi aygıtlarının kullanımında yer almamakta ve illegal işlerin dışında kendini konumlandırmaktadır. Mahallenin ve iktidarı temsil mekanlarının bu derece merkezine yakın bir noktada olmasına karşın hakim olan illegal tutumdan kendini soyutlayarak özerk bir duruş sergilemesini, bu mekana ilişkin mülkiyet hakkının mahallenin hamisi durumundaki aile reisinde değil işletme sahibinin kendisinde olmasına borçludur.

Balkon: Kahvehanenin karşısında, berber dükkanının üstünde yer alan loca mekânı kahvehane ve onun önündeki kamusal sokak mekânıyla bütünleşmektedir. Ortak normlar sonucu üretilen kültürel uygulamaları kapsayan tehdit ve ceza içerikli, ritüel ve törenlerin gerçekleştirildiği sokak mekânını hem bir sahneye dönüştürmekte hem de arkasındaki hakim duvarda devasa boyutlardaki mahalleye hakim gücün simgesel sunumu ile iktidarın kime ait olduğunu her daim vurgulayan bir loca mekânı niteliği taşımaktadır. Özellikle sokak kesimine nazaran yalın ve yüksek bir cephe vurgusuyla betimlenmiş olup genellikle alt aç çekim tekniği ile simgenin daha büyük ve baskın gösterildiği bir mekândır.

Ayrıca kamusal mekân kapsamında değerlendirilebilecek nitelikte, çoğunluğu mahallede mülkiyet hakkı bulunmayan konut sahibi esnaftan oluşan ve mahalle arasındaki sokaklarda kurulan bir pazar mekânı mevcuttur. Pazarda yer alan esnaf, mahallede sığınmacı konumda komşu oldukları mahalle reisinin pazarda yer alan tezgâhıyla da komşu durumdadır. Güç sahibinin sahip olunan yoksunluğu eşit şekilde kazanıyoruz ve paylaşıyoruz yaklaşımını bir mesken topluluğu bilincine dönüştürdüğü bu mekân; aynı zamanda mahallelinin ekonomik ve sosyal açıdan gözlemlenebildiği ve bu gözlemlere göre mahalle reisinin aksiyon alabildiği bir mekân niteliği taşımaktadır.

Bir çok bölümde çeşitli sahnelerin çekildiği kamusal mekân temsili olarak ailenin adıyla anılan “Koçova Halk Hastanesi” bulunmakta ve dizide yaşanan olay örüntüsü gereği destek, saygı, birlik ve eşitlik unsurlarına dair verdiği referanslarla dikkat çekmektedir. Mahallenin giriş ve çıkış noktası olarak gösterilen konumda bir de cami bulunmaktadır. Diğer mekânların aksine dinsel bir mekân olarak senaryoya çok az dâhil edilmekte ve varlığının gösterilmesine karşın mahalledeki hâkimiyet temsilinin tamamen dışında tutulmaktadır.

Mahalleyi yuva olarak gören ve bu sebeple aralarındaki ilişkiyi aile referansları üzerinden sürdüren mahalleli için mahalle reisinin yaşadığı ev kamusal bir mekân niteliğinde ve merkez olarak yansıtılmaktadır. Salonundan mutfağına, kilerinden yemek masasındaki oturma düzenine kadar her bir kullanım alanı ile aile üyelerinin de aynı mahalledeki gibi belirli hiyerarşik kurallar çerçevesinde yaşadıkları betimlenmektedir.

Dizi mizansen ve teknik (sinematografik) olarak incelendiğinde ise birkaç önemli unsurun öne çıktığı gözlemlenmektedir. Ana karakterlerin ve özellikle mekânların gücü temsil ettiği sahnelerde alt aç çekimleri gerçekleştirilerek güç ve iktidar olgusunun pekiştirilmesi söz konusudur. Öte yandan tahakküm altında kalan mahallelinin çekimlerinde genellikle çoğulcu bir kitle sunumu ve kalabalık bir temsil vurgusu havadan video çekimi olarak nitelendirilen drone çekimi aracılığıyla sağlanmakta ve mahallenin kamusal sokak örüntüsünü üst kotta paralel bir alternatif biçiminde tekrarlayan çatıların niteliğini daha ayrıntılı şekilde gözler

önüne sermektedir. Ayrıca erk savaşları esnasında kurgulanan çatışma sahnelerinde sıcak renklerin yoğunlaştığı filtreli çekimlerin tercih edildiği, dizinin genelindeki sahnelerde ise soğuk renklerin kullanımıyla oluşturulan filtreli çekimlerin ağırlık kazandığı gözlemlenmektedir.

Çukur dizisinin, ilk sezonun yayınlandığı 2017 tarihinden itibaren ana sorunsal veya örneklem olarak araştırıldığı akademik çalışmaların; adalet, karşılıklılık ilkesi, kentsel toplum, reklam, sosyal medya, dizinin gençlere etkisi, şiddet, kadın erkek eşitliği/eşitsizliği vb. konular bağlamında incelendiği gözlenmektedir. Ancak yapılan akademik çalışmaların hiçbirinde, dizinin, ana karakteri olan mekânın, iktidar bağlamında incelenmemiş olması da bu araştırmaya özgün bir değer kazandırmakta ve temsil ettiği mekânların – anlam, işgal ve mahremiyet ilişkilerini irdelemeyi gerekli kılmaktadır.

Nitekim, bu çalışma kapsamında Çukur dizisinin, ürettiği hakimiyet alanı tanımlayan (bölgesel) bilişin oluşturduğu mekân tabanlı iktidar simülasyonunun bileşenlerine dair bulgular, yukarıda bahsedilen mekanlar üzerinden 1. mekân – anlam ilişkisi (yer duygusu, yere duyulan aidiyet ve yer kimliği), 2. mekân – işgal (kendileme ve egemenlik) ilişkisi, 3. mekân – mahremiyet ilişkisi perspektiflerinden irdelenerek ortaya koyulmaktadır.

MEKÂN - ANLAM İLİŞKİSİ: ÇUKUR'UN YER ANLAMI ÜZERİNDEN TAHAKKÜM ÜRETİMİ

Yerin anlamı çalışmaları araştırıldığında bireylerin yere ilişkin gösterdiği bağlılığa göre şekillendiği kanaati ağırlık kazanmaktadır. Topluluk psikolojisi ile mekân ilişkisi irdelendiğinde sosyal ve mekânsal ölçekte küçük bir yapı birimi olan mahalle ile toplum duygusu arasında sıkı bir bağ olduğu vurgulanmaktadır (Long ve Perkins, 2007).

McMillan ve Chavis (1986) ise psikolojik anlamda topluluk duygusunun dört bileşenden oluştuğunu ileri sürmekte; bu bileşenleri; topluluğa üye olmak, toplulukla paylaşılan duygusal bağlantı, nüfuz ve taahhütlerin yerine getirilmesi olarak açıklamaktadırlar. Sonraki araştırmalar bu dinamiklere topluluk memnuniyeti, müşterek etkinlik, komşuluk, komünizm ve gayri resmi sosyal kontrol, daha az suç korkusu, çöp ve grafiti kavramlarını ekleyerek (Perkins ve Long, 2002) topluluk açısından anlamlı bulunan ortak tarihin ve ortak sembollerin (Fisher vd., 2002) bu bileşenler altında değerlendirilmesini olanaklı kılmışlardır.

Dizi, kentsel yapı içerisindeki en etkin sosyal birimlerden mahalle temsilini oluşturan Çukur'un yer olarak anlamlı kılınmasını ve yuva saydığı mahallesine yüksek oranda bağlılık gösteren bireylerin temsili bir kurgusunun, toplumun geneline oranla daha güçlü bir toplumsal bütünleşmeye vakıf olmalarını gözler önüne sermektedir. Yaşadıkları mahalle olan yer ile anlamlı ve güçlü bağ ilişkileri geliştiren mahalle sakinlerinin komşuluk ilişkisi sayesinde aralarında kurdukları gayri resmi karşılıklı yardımlaşma ve bilgi paylaşımı ağı neticesinde resmi olmayan sosyal kontrol düzeni oluşturmaları; mekân üzerinden yaratılan bir tahakküm üretimiyle sonuçlanmaktadır. Kökleşmiş bir mesken topluluğu bütünlüğüne mahalle sakini olarak katılım, sığınmacı konumundaki konut sahiplerinin birlikleri, oluşturulmuş güce ilişkin inanç tabanlı bir koalisyona dönüşmektedir. Bu tarz bir topluluk üyeliği prototipik bir sosyal sermaye davranışı olarak kabul edilen resmi bir sivil eylem teşkil etmektedir (Long ve Perkins, 2007). Mahalle olarak amaçlar birliği üzerinden yaratılan karşılıklı saygının müşterek etkinliğe dönüşmesi söz

konusudur. Mülkiyetin karşılığı olarak maddi bir beklenti talep edilmeyen Çukur'da birlik olarak gerçekleştirilen sivil eylemlerin etkinliğine güvenme, güç oluşumu ile sonuçlanmaktadır. Mülkiyete sahip olmayan ancak bunun karşılığı maddi bir ödemede bulunmayan mahalle sakinleri tarafından düzenlenen günlük davranış normları; gayri resmi sosyal kontrolü tesis etmektedir.

Yer ile anlamlı ve güçlü bağ ilişkilerine sahip mahalle sakinlerinin çoğunluğunda mülkiyet haklarının eşit şekilde yok oluşu komünizm fikrinde yer alan tüm mülkiyetin eşit paylaşımı yaklaşımı ile paralellik göstermektedir. Ancak kendi içinde alternatif bir otorite temsiline ortak yoksunluk ve mülksüzlük üzerinden kurgulanması, Çukur'u, bu durumun neticesinde beklenen bir komün iklim yerine Perkins vd. (2002) tarafından tanımlanan topluluk psikolojisindeki birlik anlayışına; ait olunan topluluğa ve onu geliştirmek için toplu olarak çalışmaya verilen değere daha fazla yaklaştırmaktadır.

Güçlü topluluk bağları ve yer tutumu (yeri anlamlı kılma duygusu) bir toplumdaki alt sınıflar için özelleşmiş duygulardır (Bauman, 1998). Yüksek sınıf üyeleri, küreselleşme sürecindeki doğal hareketlilikten yararlanırken, yoksullaştırılmış ve marjinalleşmiş sosyal gruplar "yerelleştirilmiştir" (Bauman, 1998). Kaynakların kıtlığı ve artan güçsüzlükleri nedeniyle, kişilerin mevcut ikamet ettikleri yerleri değiştirme konusunda daha az yetenekli olabilmeleri gibi yer ile oluşturulan duygusal bağ da, yaşam alternatiflerinin bulunmamasının bir sonucu olma ihtimalini de barındırabilmektedir. Çukur temsilinde yaşayan bireylerin toplumsal anlamda yoksul ve marjinal zümrelerden oluşması bu bağlamda şaşırtıcı değildir. Çukur'daki bireylerin ikamet hareketliliklerini kendi aralarında sorgularken: "Çukur'un dışında bizim nefes bitiyor" metaforunu kullanmaları Bauman'ın değindiği yerelleştirilme etkisini gözler önüne sermektedir.

Çevresel psikoloji araştırmalarında kentsel mekânların toplum ilişkilerindeki yerini sorgulayan çalışmaların çoğu; yer duygusu (Hay, 1998; Jorgensen ve Stedman, 2001), yer bağlılığı (Altman ve Low, 1992; Brown, Perkins, ve Brown, 2004; Hidalgo ve Hernandez, 2001; Scannell ve Gifford, 2010) ve yer kimliği (Hernández vd., 2007; Korpela, 1989; Proshansky, vd., 1983; Twigger-Ross ve Uzzell, 1996) kavramlarını yerin anlamını irdelemek üzere tanımlamaktadır. Çoğu kez bu kavramların aralarında önemli derecede örtüşmelerin olduğu ve eş anlamlı olarak birbirleri yerine kullanıldıkları (Hernández vd., 2007), ancak aynı zamanda ayırt edici özelliklere sahip oldukları birçok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır (Jorgensen ve Stedman, 2001).

Bir mekâna ilişkin hissedilen yer duygusunu, mekâna kök salma derecesi ile ilişkilendiren Hay (1998), yer bağlılığını bu durumun neticesinde oluşan bir derecelenme olarak yorumlamaktadır. Shama (1991) yer duygusunun; yere aidiyet, bağlanma, taahhüt gibi farklı bağlılık dereceleri barındırdığına dikkat çekerken; Stedman (2002) yer bağlılığını, kişinin sosyal yaşam içindeki kişisel konumu olan sosyo-psikolojik kimlik kavramına çok benzettirmektedir. Yer kimliğini, mekânla etkileşim yoluyla, bireyin kendisini belirli bir yere ait hissetmesi anlamında tanımlanan bir süreç olarak nitelenebilir. Başka bir deyişle, yer kimliği, belirli bir alanı belirleyen öğelere ve orada meydana gelen etkileşimlerin doğasına göre gelişen kişisel kimliğin bir bileşeni konumundadır (Hernández vd., 2007).

Çukur bir mahalle temsili olarak, sadece içinde yaşadığı var sayılan bireylerin deneyimine, sosyal ilişkilerine dayalı değil; ekran karşısında diziyi izleyen kitlenin, o mekâna ilişkin geliştirdikleri duygu ve düşüncelerine dayanan bir anlam alanı oluşturmaktadır. Bu alana üç bileşenli bir bakış açısı hâkimdir.

Yer Duyusu Bağlamında Çukur'un Mekân Temsili

Hummon (1992) yer ile duygusal bir ilişki kurulduğunu savunmakta, Low (1992) ise bunu, bireyin belirli bir ortama tanıdığı duygusal bir bağlantı şeklinde yorumlamaktadır. Yer ile kurulan duygusal bağın yere kök salma duygusuyla perçinlendiği (Hay, 1998) içinde bulunulduğunda yeri özlemek, yerle gurur duymak, yakın kişilerin hayatta kalmamasına rağmen yakın yerde yaşamaya devam etmek ve yere güven duymak (Lewicka, 2005) gibi eylemler barındırdığı kanaati ağırlık kazanmaktadır. Çukur temsilindeki mahalle sakinlerinin ikamet ettikleri yere ilişkin duydukları güven: “Çukur bizi korur; biz de Çukur'u koruruz” söylemi mekâna karşı oluşan duygusal bağı pekiştirmektedir. Yere duyulan itimat bağlamında Çukur, ortak değerlerin üretilme aracı olarak mekânın gayri resmi kayıt dışı ekonomi aygıtlarının kullanımında alt gelir gruplarınca baskın bir şekilde araçsallaştırılmasını aynalar niteliktedir.

Çukur temsili feodal bir sistem yansımaları andırmasına karşın oluşan otorite, değişip farklılaşan hakimiyet sınıfına değil mekânın kendisine biat etme ile sonuçlanmaktadır. Zira kayıt dışı ekonomiyi sürdürebilir kılmaya yönelik olarak paylaşılan; enformasyon, para ve silah gibi mübadele araçlarının etkin şekilde dağılımının sağlandığı ağ; mekânın yarattığı potansiyel üzerinden kurgulanabilmektedir. Aymaz'ın da nitelendirdiği üzere:

“Hızlı ve güvenilir bir haberleşme için, mobil telefonların yaratacağı olası enformasyon kaçakları ve manipülasyonlara karşı, mahalle içerisinde işaret fişeklerinin ve en çok da hızlı koşan genç ulakların kullanıldığı özel bir network kurulmuştur. Sokakların olmadığı antik Çatalhöyük kentinin sakinleri gibi Çukur'un genç ve hızlı ulakları da, gizlilik esasıyla, mahalle içerisinde bir yerden bir yere gitmek için çatılardan atlar, merdivenlerden inip çıkar, küçük aralıklardan geçerler” (Aymaz, 2019, 1005).

Bu şekilde Çukur'u korumaya yönelik eylemlerin yarattığı başarı hissi yere duyulan aidiyeti güçlendirmektedir. Çukur'da yaşayan farklı sosyal grupları bir araya getiren bir diğer unsur Çukur'da sahip oldukları bu mekân temelli öznel ağa ilişkin duyulan aidiyet ve aidiyetin yarattığı gururdur.

Yere Bağlılık: Aidiyet Bağlamında Çukur'un Mekân Temsili

Bazıları tarafından tüm psikolojik ihtiyaçların en üst noktası olarak taçlandırılan aidiyet ihtiyacı (Baumeister ve Leary, 1995), karşılıklı olarak bir birey veya grupta (ebeveynler, eşler veya arkadaşlarla kurulan) güvenli işteş ve uyumlu ilişkiler kurmayı içermektedir. Nitekim bireylerin evrimsel geçmişlerinde sahip oldukları bu yetkinlik sayesinde sofistike sosyal sistemler geliştirebildiklerine, böylece grup koordinasyonu sağlayarak iş bölümü, güvenlik, çocuk yetiştirme görevlerinin bölünmesi ve sosyal sermaye gibi uyarlanabilir avantajlar sayesinde güncel toplumsal sistemlerin oluştuğuna inanılmaktadır (Neuberg vd., 2010).

Genel olarak, yer bağlılığı; insanlar ve belirli yerler arasında etkili bir bağ veya bağlantı olarak tanımlanır (Hidalgo ve Hernandez, 2001). Shumaker ve Taylor (1983) için yer bağlılığı bireyler ve onların bulunduğu ortamlar arasında pozitif bir bağ ya da birlikteliktir. Bu tür yere dayalı

duygusal bağlar, bireysel ve sosyal ölçekte topluluk için elzemdir ve hem bireyler hem de topluluklar için istikrarın yanı sıra değişimin de temelini oluşturmaktadır (Long ve Perkins, 2007). Çünkü yer tutkusu olarak ifade edilen kişinin fiziksel çevre ile kurduğu duygusal bağ; yere karşı düşkünlük, gurur duyma temeline dayanmaktadır (Tuan, 1990). Yer bağlılığını sağlamlaştıran diğer unsur yere olan itimat yani güven, bir diğeri ise yere karşı duyulan memnuniyettir (Ahlbrandt, 1984). Yere karşı duyulan bağlılık, memnuniyet kavramı üzerinden sorgulanırken (Scannell ve Gifford, 2017), genellikle sosyal dokudaki ekonomik farklılaşmanın memnuniyet kavramına etkileri üzerinde durulmaktadır.

Ekonomik anlamda yaratılan iş fırsatlarının toplu halde değerlendirildiği, olanakların korunup, geliştirildiği, sosyal sorunların yanı sıra çevresel tehditlerin ele alınmak için bir araya gelindiği bir düğüm işlevi gören kahvehane mekânı, Çukur'un mekânsal temsilde otorite üretiminin merkezi noktasını betimler niteliktedir. Örneğin yönetim gücünü kendinde toplayan böylece altyapı sağlama ve planlama yetkisine sahip olan ayrıca kaynak yönetimini yönlendiren devlet; sorumlu olduğu toplumsal düzenin temellerini, mekân üretimini gerçekleştirerek sağlamaktadır (Ghulyan, 2017). Ancak Çukur bir gettodur ve mekânları devlet tarafından tasarlanmamıştır. Çünkü temsil edilen kurguda kapitalizm sonrası ekonomik sistemlerde ulus-devlet modelinden boşalan koltuğun yerini kapital ve onun sermayedeki dolaşımı ele geçirmiş durumdadır. Nitekim Foucault (1980) günümüz toplumlarında mekân üretiminin otorite yaratma gücünün, insanlardan bağımsız güç ilişkileri üzerinden sürme eğilimi gösterdiğini vurgulamaktadır. Mekânsal anlamda bir iktidar üretim simülasyonu olarak Çukur temsili yaratma koşulu, Lefebvre'nin bahsettiği üzere geç-kapitalizm döneminin yarattığı çelişkili mekânın oluşum süreciyle örtüşmektedir. Öyle ki,

“Çok güçlü bir politik tahakkümden, üretici güçlerin atılımından ve pazarlara yetersiz hâkimiyetten, komşuluk adacıklarından bütün gezegene dek, her kademedeki mekânsal bir kaos doğar. Burjuvazi ve kapitalizm, kendi tahakküm ürün ve araçlarına -mekâna- hâkim olmakta bundan böyle güçlük çekmiştir. Pratiği (duyumsal pratik, beden ve toplumsal mekânsal pratik) kendi soyut mekânlarına indirgeyememişlerdir. Yeni çelişkiler, mekânın çelişkileri ortaya çıkmış ve tezahür etmiştir” (Lefebvre, 2014, 90).

Çelişkinin temelinde yatan etken mekânın sahiplenme ve mülk edinme değeri arasındaki gerilimin yanı sıra kullanım ve mübadele değeri arasındaki gerilimin artması böylelikle mekânın alınıp satılabilecek ve mübadele süreçlerinde kullanılabilir bir metaya dönüşmüş olmasıdır (Lefebvre, 2014). Kurgusal anlamda Çukur'u ele geçirmeye çalışan güç odaklarının farklı sebepleri olsa bile ana hedeflerinin kentsel dönüşüm istenci olması bu noktada tesadüf değildir. Zira Lefebvre'e (2014) göre küresel çaptaki kentsel gelişim, mekânları sürekli olarak mübadele süreçlerine dâhil ederek niceliksel manipülasyona tabi tutma eğilimi göstermektedir. Lefebvre (2014) diğer bir çelişkiyi kapitalist soyut mekânın merkez ve çevresi (periferi) ikileminden beslendiği noktasında savunmaktadır. Çukur'un kendini merkez ve ayrıcalıklı bir yer olarak konumlandırarak dış dünyayı (İstanbul'u) periferine çevirmesi, yerleşme eğilimini çelişkili olarak arttırmaktadır. Yerel ölçekteki meta mübadelesi pratiğinin merkez noktası kuşkusuz kahvehane mekânıdır. Çünkü Çukur'daki kahvehane mekânı; temsili kapsamı ve rolü gereği kurgusal düzenin, hâkim gücün ve hakim ekonomik düzenin mantığına göre düzenlenmiş örgütlenmiş ve üretilmiştir (**Resim 1**).

Resim 1. Mutlakiyetin mahalle içindeki en üst seviye temsili; kahvehane mekânı ve önündeki kamusal sokak (Çukur, 2017-2021)

Çukur'da temsil edilen kahvehane mekânı, mahalledeki kamuoyu nezdinde oluşan otoritenin tesisinin örgütlenebildiği bir yönetim alanı tanımlamaktadır. İktidarın mahallenin mülki sahibi olan Koçovalı ailesinin elinde toplanması ve aile reisinin mahallenin en söz sahibi ve yetkili otoriteyi temsil etmesi, aile içindeki ataerkil hegemonyanın tezahürünü mahalle ölçeğinde tahakküme dönüştürmektedir. Yansıtılan eril tutum, kahvehane mekânını mutlakiyetin mahalle içindeki en üst seviyesine taşımakta aynı zamanda kolektifleştirmektedir. Mahallenin sahibi konumundaki Koçovalı ailesi, kamusal otoriteyi temsil ederken kahvehane mekânını mahalle halkının müşterek sorunlar ve ortak yaşamla ilgili müzakerelerini gerçekleştirdikleri bir meclis gibi araçsallaştırmaktadır. Bu mekân, rolü gereği tüm karar verici yetkiyi kendisinde toplayan bir parlamento gibi hareket etmektedir ve Çukur'un dışında kalan erke karşı örgütlü bir siyasal direnç alanının merkezini oluşturmaktadır. Kahvehane mekânının sahip olduğu hiyerarşik güç aynı zamanda eril düzenin temsiline ilişkin güçlü referanslara sahiptir. Zira kahvehane mekânında gerçekleştirilen her eylem sadece sosyal hayatın deneyimlenmesini ve gündelik pratikleri içermemekte, erkin sürekli eril yollardan test edildiği, belirli ritüellerin gerçekleştirilerek mahalleye ait değer sistemlerinin pekiştirildiği dahası bunun kurumsallaştırıldığı ve kutsandığı bir mekân olarak kurgulanmaktadır.

Yere karşı duyulan aidiyet çoğu zaman organizasyon duyarlılığı eğilimi üzerinden sorgulanmakta ve her iki durumun birbiriyle çok sıkı ilişkiler barındırdığı ancak farklı kavramlar olduğu gözlenmektedir (Long ve Perkins, 2007). Çünkü birincisi mekânsal yönelimli duygusal bir yapı ve ikincisi daha çok sosyal yönelimli bilişsel bir yapı barındırmaktadır (Long ve Perkins, 2007). Bir yere ait olma ve bağlılık, bireylerin (özellikle kadınlar, azınlıklar, düşük gelirli insanlar ve yaşlılar için) (Saegert, 1989) ve toplulukların ev ve mahalle ortamlarının tüm yönlerini canlandırmak için kullanabilecekleri bir kaynak oluşturmaktadır. Çukur'da temsil edilen aşevi de bu bağlamda mekânsal olarak bu işlevi fazlasıyla yerine getiren bir kaynak oluşturmakta ve ağırlıklı bir çekim alanı yaratmaktadır. Ataerkil geleneksel otorite ilişkilerinin temel odağındaki kahvehane mekânına komşu bir konum arz etmesi mahalle sakinlerini bu tür toplumsal örgütlenme biçimine katılmaya motive etmektedir. İster bireysel ister topluluk düzeyinde olsun daha fazla topluluk bağlılığına katılım aidiyeti pekiştirmektedir (Zhao, 1996).

Yer Kimliği Bağlamında Çukur'un Mekân Temsili

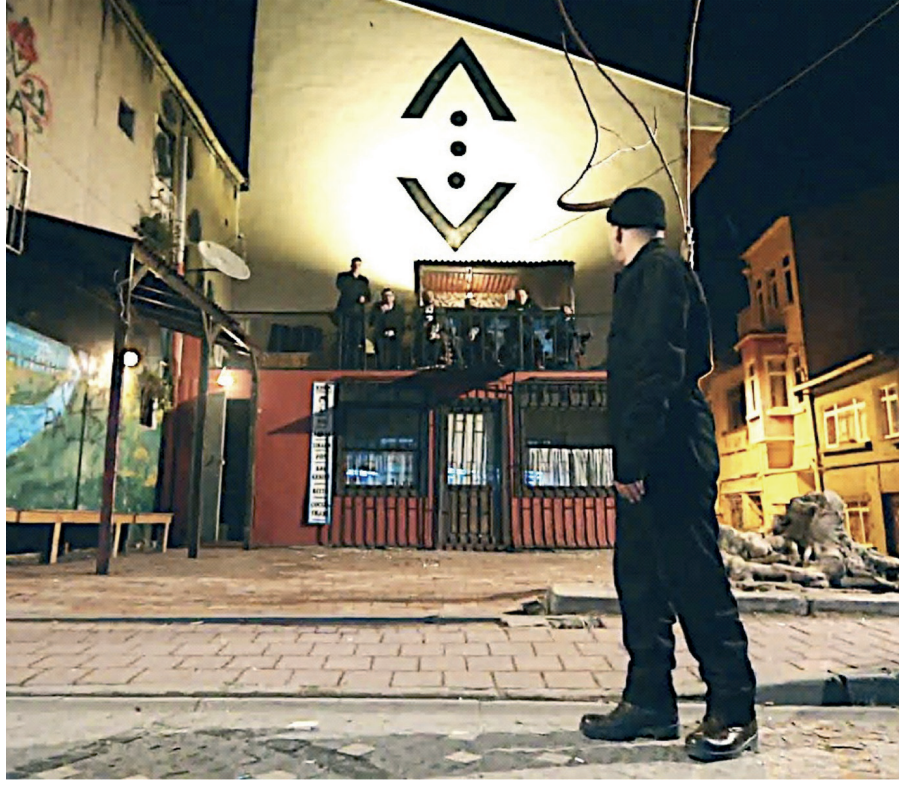
Yer kimliği, etrafındaki fiziksel ortam algısına dayanarak bireyin kimliğini oluşturma sürecidir (Korpela, 1989). Dolayısıyla Çukur sadece inşa edilmiş bir mahalle temsili değil bir kimlik inşasıdır. Sembolik etkileşimciliğe bağlı olarak, kimlikler kendimize atfettiğimiz ve başkalarının sosyal kategori temelli davranışlarının nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği konusundaki beklentilerinden öğrendiğimiz anlamlardır (Stedman, 2002). Yer kimliği; bireyin kişisel kimliğini fiziksel çevreye ilişkin olarak tanımlanan bilinçli ve bilinçsiz fikirleri, inançları, tercihleri, duyguları, değerleri, hedefler ve davranışsal eğilimleri ile bunları betimleyen kendiliğin boyutlarını barındırmaktadır (Proshansky vd.,1983).

Çukur dizisinde yere ilişkin üretilen anlamın, yere duyulan aidiyetin bir kimlik inşa etmesi ve bu kavramın mekânsal otorite üzerinden kurgulanması bir işaretleme ritüeli ile pekiştirilmektedir. Mahalle sakinlerinin kimlik şeklinde taşıdıkları dövme (**Resim 2**), sembolik anlam olarak; dışındaki imgeler mekânı, içindeki noktalar ise sırası ile üç düzeyde gayri resmi sosyal kontrol seviyelerini açıkça tanımlamaktadır: Özel (bireyin kendisi ve ailesi), mahalli (paroşiyal) alan (yakın arkadaşlar ve tanıdıklar; mahalle sakinleri) ve kamu seviyesi (mahallenin sahibi Koçovalı ailesi).

İşaretleme geleneğinin tarihsel geçmişinde mahkûmların bedenlerine, hükümdarın damgasının basılarak iktidarın sonuçlarının dövme halinde işlenmesi, böylece yönetene ait bir nesneye dönüştürülme (Foucault, 1977) amacı taşımaya yer almaktadır. Ancak Çukur temsilinde bireyin çukura ait bir nesneye dönüşmeyi kendi rızasıyla taahhüt etmesi söz konusudur. Nitekim bu durum bireylerin görünür kılınarak gözetim yoluyla denetlenebilirliklerini arttırmaktadır (Bauman, 1996). Çukur temsilinde ise dövme bir iç-denetim mekanizması olarak çalışmakta işareti taşıyan bireylerin birbirlerini tanımlarına ve bu sayede ortak hareket etmelerine olanak sağlamaktadır. Bu durum neticesinde: "Çukur'daki ortak çıkarlar da, mahallelinin öncelikli (etnik, cinsi, dini vs.) bütün kimliklerini aşan bir 'Çukurlu' kimliği yaratmıştır" (Aymaz, 2019, 1002) ve bu kimlik mekânsaldır. Bireyin hem mahalleye hem yakın çevresine hem de ailesine bu bağlamda duyduğu sorumluluk Çukur simülasyonunu mekânsal anlamda kutsallaştırmakta, sembolizm aracılığı ile politik bir iklime teslim etmektedir. Çukur'lu olmanın getirisi olarak temsil edilen ortak normların oluşturduğu kültürel uygulamaların çoğu, ritüel ve törenler aracılığıyla

Resim 2. Çukur'da yaşayan mahalle sakinlerinin aidiyetini simgeleyen dövme

Resim 3. Kahvehane mekânının tam karşısındaki kamusal alanın hâkim duvarındaki cephede insan ölçeğini aşan boyutlardaki *Çukur* simgesinin temsili (Çukur, 2017-2021)

tehdit ve cezalar içermekte bu pratikler kahvehane ve onun önündeki kamusal açık alan olan sokak mekânında gerçekleşmektedir. Lefebvre (2014) mutlak mekâna kazandırılan nitelikleri yorumlarken; zihne değil bedenlere hitap eden anlamlar yüklü olduğu sonucu üzerinde durmakta bu koşul Çukur'daki kahvehane mekânının aynı zamanda kutsal mekân simülasyonuna dönüştüğü gerçekliği ile paralellik göstermektedir. Zira kutsal mekân kendini merkez (kahvehane) ve ayrıcalıklı bir yer haline getirmekte etrafını da damgasını taşıyan periferiyle (Çukur) çevrelemektedir (Lefebvre, 2014) ve artık bu mekân inançsal bir düzene tabi ve bu düzen ise ayrıcalıklı bir statüye sahiptir.

Çukur sakinlerinin özgür öznelerden nesneleştirilerek Çukur'a tabi kılınabilen bireylere dönüşümü esnasında uygulanan dövme simgesinin, otorite üretiminin merkezi noktasını oluşturan kahvehane mekânının tam karşısındaki kamusal alanın hâkim duvarındaki cephede insan ölçeğini aşan boyutlardaki sunumu bir iktidar tekniği olarak mekânsal tarzda güç inşasını mümkün kılmaktadır (**Resim 3**). Öyle ki, mekânda yaratılan anlam hem Çukur sakinlerinin kolektif bilinçlerinde, hem de söz konusu kamusal alana hâkim kültürel iklimin içerisinde meydana gelmektedir. Çukur'daki kültürel iklim, doğal aidiyet olguları gibi görünen simgesel normların üretiliş biçimlerinin ideolojik anlamlar etrafında ve mekân üzerinden şekillenmesidir. Bu durum Barthes'ın (2003) sosyal grupların kendi üyelerine anlam sunan ayrımlar ve uzlaşım sistemleri olarak yorumladığı kültürel kodun simge halindeki (mekânsal) temsiliyi oluşturmaktadır.

Mekâna yüklenen ilahi atıf, kökleri sembolik etkileşimci yaklaşıma dayanan ve toplumun sembollere yüklediği anlamlar (Burke, 1989) ve bu anlamlar üzerinden yaratılan davranış pratiklerinin (Blumer, 1986) sonuç ürünüdür. Mekânın anlamlandırılması ve davranış pratiğine geçirilmesi sürecinin merkezinde bireyin kendisi yer almaktadır. Çünkü

yere bağlılık kişinin benliğinin oluşması, bireysel ve toplumsal kimliğin tanımlanmasında başroldedir (Spencer, 2005) ve mekân kimliğinden ayrı düşünülemez bir konumdadır.

MEKÂN İŞGAL İLİŞKİSİ: ÇUKUR'UN MEKÂNSAL KENDİLEME VE EGEMENLİK ALANI ÜZERİNDEN TAHAKKÜM ÜRETİMİ

İlk olarak 1970'lerde psikologlar arasında tartışılmaya başlanan (Graumann, 1976) kendileme/sahiplenme kavramı felsefe ve sosyal bilimlerde uzun bir geçmişe sahiptir. Kendileme; "insanların fiziksel çevreye sahip olduklarını, aktif olarak kullandıklarını ve nihayetinde fiziksel çevrede anlam yarattıklarını ve fiziksel çevreye bağlı olduklarını iddia ettikleri süreçleri açıklamak için kullanılan karmaşık bir kavramdır" (Rioux vd., 2017, 61). İnsanların mekânı kendileştirerek yer haline getirdikleri mekanizmaları temsil etmektedir. Mekânlarda bireylerin kendilerine ait izlerin oluşturulması mekân üzerindeki denetim ve otoriteyi arttırdığı gibi bireyin veya topluluğun kendi kimliğinin yansımaları sembolik anlamlarda ve kentsel nezaketsizlik ve dokunulmazlıklar şeklinde tezahür etmektedir.

Brown vd. (2004) çöp veya duvar yazısı, kırık camlar ve bakımsız evler gibi kentsel "nezaketsizlikler" in, mekânları fiziksel bozulma ve düzensizliklerin ötesinde sonuçlara maruz bıraktığı görüşündedir. Etrafında bu ve buna ilişkin fiziksel nezaketsizlik/düzensizlik bulunan sakinlerin mahallelerini suç ve korkudan koruyamayacakları veya Çukur temsilinde olduğu gibi bilinçli olarak korudukları ve dokunulmazlık oluşturan önemli semboller olduğu varsayılmaktadır. Nitekim araştırmalar, orta gelirli bireylerin ikamet ettikleri mahallelerdeki bu tür dokunulmazlıkların, suçla ilgili sonuçlar için özellikle önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadırlar (Brown vd., 2004). Varsayılanın aksine, Çukur sakinlerinin mahalledeki sosyal faaliyetlerden çekilmeyerek bu işsizlik sembolizmine tepki göstermek yerine bu durumu sahiplenmeleri söz konusudur. Suçlular ayrıca, bu fiziksel ipuçlarını, korku ya da ilgisizlikle yaşayanların mahalle üzerindeki kontrolünü kaybettiği için değil aksine bir parçası haline geldikleri için suç faaliyetine müdahale etmeyecekleri anlamında da yorumlamaktadırlar. Çukur temsilinde oluşturulan dokunulmazlıklar sayesinde mekân aracılığı ile karşılıklı taahhütlenme sonucu hakimiyet ve sahiplenme bilinciyle bir alan tanımlanmakta ve sınırlandırılmaktadır. Çukur olarak nitelendirilen Koçovalı mahallesi resmi olmayan sosyal kontrol mekanizmalarıyla sadece sakinlerinin sahip olduğu bir egemenlik alanına dönüşmektedir.

Egemenlik alanı; insanların bölgesel kontrol uyguladığı (Davis ve Duren, 2011), sahiplenilmiş, savunulan, aynı zamanda başkalarının mekânsal kullanımını o bölge için sınırlandırılmış veya düzenlemeye tabi tutulan bir etkinlik alanını ifade etmektedir. Böylece egemenlik alanının yerleşik kimlik, komşuluk ve karşılıklı taahhütlenmenin neticesinde dokunulmazlıkların oluşturduğu fiziksel çevreden beslendiği aşikâr durumdadır. İşaretleme ve kişiselleştirmelerle donatılmış olan Çukur belirli bir zümreye ait olduğunu ve bir organizasyon kültürü barındırdığını gerek duvar yazılarıyla gerekse çatıcı çocukların sınır bekçiliği tutumlarıyla her anlamda ilan etmektedir. Örgütlü olarak gerçekleştirilen mekânın hâkimiyete dayalı sahiplenme tutumuyla savunulması ortak bir değer niteliğindedir ve bu değer grubun ihtiyaçlarını ve imkanlarını karşılama noktasında mekânla kurulan ilişkiyi komüniteryenizm bağlamında sorgulanabilir kılmaktadır.

Perkins ve Long (2002) komüniteryenizmi, bir kişinin topluluğuna ve onu geliştirmek için kolektif olarak çalışmaya verdiği değer şeklinde yorumlamakta, diğer bir deyişle öznel uyaran değerler olarak nitelendirmektedirler (Perkins vd., 1990). Bu noktada araştırmacılar nitelendirilen komüniteryenizm terimini, Etzioni (1993) tarafından otonom bireyciliğe karşı komünal sosyalizm ile liberalizme karşı muhafazakârlık arasındaki ödünleşmedeki farklı ideolojileri uzlaştırma pozisyonu olarak konumlandığı anlamdan ziyade, politikleştirilmeden önceki anlamında irdelemeyi uygun bulmaktadırlar. Zira komüniteryenist bakış açısını çevre hareketinin doğa için yapmayı amaçladığı şeyleri toplum için yapmamızı sağlayacak değerler, alışkanlıklar ve kamu politikalarındaki değişiklikleri meydana getirmek üzere tasarlanmış bir hareket olarak yorumlamak tanımı daha anlaşılır kılmaktadır.

Ancak Çukur'daki toplum temsili sadece Koçovalı Mahallesi'nde yaşayanlar için özelleşmekte, bir grup zümreye odaklanmakta ve oldukça yerel bir anlam içermektedir. Öte yandan sahiplenilip kendileştirilen egemenlik kurulan alanın mülkiyetinin çoğunluğunun kullanıcılara ait olmaması otorite temsiline mülksüzlük üzerinden kurgulanması; mekânın anlamı, aidiyeti, kimliği, sahipliği ve egemenliği üzerinden alternatif bir iktidar üretimine dönüşmektedir. Mülkiyet hakkının kullanıcılarda olmayışı veya neredeyse eşit şekilde yok oluşu otorite anlamında komün bir iklim algısı yaratmış olmasına rağmen Çukur, Perkins vd. (2002) tarafından tanımlanan topluluk psikolojisindeki birlik anlayışına; yani ait olunan topluluğa (Çukur'lu kimliğine) ve onu geliştirmek için kolektif olarak çalışmaya verilen değere (Çukur'un yer anlamına) çok daha yakındır. Söz konusu mekânsal dinamikler neticesinde ortaya çıkan otorite ve denetim, mahallelinin oluşturduğu mikro ekoloji, sürekli tekrarlanan maruz kalma, gündelik gözetim ve ortak normlar gibi sokak kültürü süreçleri, sakinlerin sosyal ve fiziksel bağlarında kenetlenmeyi ve akabinde gizliliği beraberinde getirmektedir.

MEKÂN MAHREMİYET İLİŞKİSİ: ÇUKUR'UN MEKÂNSAL MAHREMİYETİ ÜZERİNDEN TAHAKKÜM ÜRETİMİ

Rapoport (1994), uzamsal düzenlemelerde mahremiyeti istenen veya istenmeyen etkileşimi gerçekleştirme yetisi olarak tanımlamakta ve mekândaki etkileşimin kontrol mekanizmaları sonucu oluştuğunu belirtmektedir. Altman (1975) mahremiyetin birey ve diğerleri arasında yaratılan diyalektik bir ilişki olduğu üzerinde durmakta, etkileşimin kısıtlanması üzerinde bireyin veya grubun seçici bir kontrol deneyimi olarak tanımlamaktadır. Öyle ki mahremiyeti izin verme kabiliyeti olarak yorumlamak mümkündür.

Mahremiyet farklı seviyelerde vücut bulmakta (Madanipour, 2003) ve bireysel alan, sosyal alan ve kamusal alan gibi derecelerde kurulan sosyal etkileşimin nitelik ve yoğunluğuna göre katmanlaşmaktadır. Örneğin bireyin yaşam alanının merkezinde bulunan konut genellikle bir gurur kaynağı, kimlik gösterme aracı ve topluluk standartlarının ve bölgesel bağlılığın görünür bir sembolüdür (Altman ve Chemers, 1984). Öte yandan herkese açık olmayan, bireyin kendini güvende hissettiği ve sınırlandırılmış mekânların en özelleşmiş halini temsil etmektedir ve mahremiyet ihtiyacının karşılandığı en üst noktayı oluşturmaktadır. Çünkü konut mekânında; en yoğun etkileşim kurulan; kişiler arası mesafelerin en kısa olduğu; mekânda bulunma anlamının ve aidiyet duygusunun en yüksek zirvesini temsil eden ve kimliği oluşturan benliğin şekillendiği aile yer

almaktadır. Çukur temsilinin temel kurgusunda aile kavramını her şeyin üstünde bir değer olarak sunması; Çukur'un imgesel anlamını çoğu zaman eş anlamda aile kavramı yerine kullanmasının altında yatan temel neden olarak irdelenebilmektedir. Zira "Çukur evimiz ... babamız!" metaforunun altında yatan gerçeklik Çukur'un aileyi temsil etmesidir.

Bu noktada, Bursik ve Grasmick'in (1993) sosyolojik mantıksal ilkeler doğrultusunda temellendirdiği komşuluk ve yerleşim ilişkilerine dayalı sosyal kontrolün çok katmanlı etkilerini belirttiği sistemik kontrol yaklaşımı; mahallelerdeki gayri resmi sosyal kontrolün mekân üzerinden nasıl üretildiğinin anlaşılmasına yönelik anahtar bir hiyerarşik yapı sunmaktadır. Bursik ve Grasmick (1993) tarafından sunulan komşuluk tabanlı sosyal düzensizlik yaklaşımı, Çukur'da temsil edilen kimlik örüntüsü ile paralellik göstermekte ve yine **Resim 2**'de sunulan mahalle sakinlerinin aidiyetini simgeleyen dövmadaki mahremiyet seviyeleriyle bire bir örtüşmektedir.

Bursik ve Grasmick (1993) etkileşimin kontrol edilme seviyelerini kademelendirirken aile üyelerini ilk sıraya koymakta, ikinci sırayı mahalledeki yakın arkadaşlar ve tanıdıkların bulunduğu seviye olarak nitelendirmekte ve son olarak mahalleyi dış aktörlere bağlayan kamu seviyesini tanımlamakta böylece üç dereceye ayırmaktadırlar. Nitekim böylece Çukur temsilinde kurgulanan resmi olmayan sosyal kontrol yoğun şekilde mahremiyet olgusu içermekte ve mekândan bağımsız olarak düşünülememektedir. Her seviyede çalışan kontrol süreçleri niteliksel olarak farklıdır ve farklı mahremiyet derecelerini temsil etmektedir.

İlk seviyedeki sosyal kontrol genellikle duyguların paylaşımı, sosyal destek ve bu desteğin çekilme tehdidi, ayrıca karşılıklı saygı ile tesis edilmektedir (Bursik ve Grasmick, 1993). Bu seviyede etkili ve yaygın olarak kullanılan bir ihtiyaç-tehdit paradigması sosyal olarak katılımcıları dışlamaktır (Scannell ve Gifford, 2017). Çukur'un senaryosunda çok yaygın bir şekilde kullanılan etkin iletişim ağından uzaklaştırarak mahremiyet sınırlarının dışına çıkarma eylemi: Çukur'dan uzaklaştırma, mekân üzerinden üretilen iktidarın paylaşımını çıkarılan kişi özelinde kısıtlayacağından etkin bir cezalandırma yöntemi olarak temsil edilmektedir. Çukur temsil edilen benlik ve aile kavramlarını çakıştırarak sosyal destek ve karşılıklı saygı normlarını üst seviyeye çıkarmayı amaçlayan bir kurgu temelinde şekillenmektedir ve bu durum birinci seviyeyi oluşturmaktadır.

İkinci seviye sosyal kontrol daha geniş yerel kişiler arası ağların oluşması ve bu ağların birbirine kenetlenmesiyle sağlanmaktadır (Bursik ve Grasmick, 1993). Çukur'da temsil edilen bilgi akışı için oluşturulan ağ, mahremiyeti tetiklemekte ve kayıt dışı ekonomiyi sürdürülebilir kılmaya yönelik olarak paylaşılan; enformasyon, para ve silah gibi mübadele araçlarının etkin şekilde dağılımını sağlayarak gayri resmi sosyal kontrolün ikinci seviyesini oluşturmaktadır.

Üçüncü seviye sosyal kontrol ise tahsis edilen ortak malların ve hizmetlerin güvence altına alınması suretiyle sağlanmaktadır (Bursik ve Grasmick, 1993). Üçüncü seviye dizide mahalle sakinleriyle Koçovalı ailesi arasındaki mahremiyeti temsil etmektedir. "Çukur Koçovalıları korur, Koçovalılar gerekirse Çukur'u...". Zira ortak malların ve hizmetlerin sadece Çukur için kamusal niteliğe bürünerek Çukur içinde (merkez) ve dışındaki (periferi) paylaşımı ve güvenliğinden Koçovalı ailesi sorumludur.

Bu durum Çukur'da yaratılan mekân temsillerinin komşuluk ilişkili sosyal düzensizlik yaklaşımı üzerine kurgulandığını göstermektedir. Çukur'da

yaratılan mahalle temsili ile mekânsal dinamikler arasındaki bağlantıları anlamak için önerilen perspektif; komşuluk tabanlı sosyal düzensizlik yaklaşımının gayri resmi sosyal kontrol süreçleriyle ilişkili olduğu ve bu durumunun mekân üzerinden iktidar üretimi ile sonuçlandığıdır.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında mekânsal nitelikler aracılığıyla şekillenen mahallelerdeki gayri resmi sosyal kontrolün nasıl sağlandığı Çukur'da yaratılan mekân temsilleri üzerinden sorgulanmaktadır. Bu bağlamda iktidarı oluşturan sosyal kontrol mekanizmalarının mekândan ayrı düşünülemeyeceği ve bu durumun mekân üzerinden iktidar üretimiyle sonuçlandığı gerçeği üzerinde durulmaktadır. Mekânsal tahakküm, mekânın yer anlamı üzerinden; yere ilişkin his, aidiyet ve kimlik bileşenleriyle şekillenmekte akabinde mekâna ilişkin sahiplenme ve mekânı egemenlik alanına dönüştürme gibi sonuçları beraberinde getirmekte, ayrıca mekânın mahremiyet niteliğinden ayrı düşünülemez bir boyut kazanmaktadır.

Nitekim, Henri Lefebvre mekânın sahip olduğu politik kimliği sorgularken, politika ve ideolojiden ayrıştırılamayacak kadar stratejik ve siyasi anlamlar taşıdığı, toplumsal bir ürün olarak üretildiği konusunda hem fikirdir (2014). Öte yandan Edward Soja'nın postmodern coğrafya söylemi; mekânın ideolojik bir yapılanmanın ürünü olduğu, toplumsal yaşamın sözde masum mekânsallığında iktidar ve disiplin ilişkileriyle işlendiği, çıkar politikaları ve ideoloji ile yoğurulduğu kanaatini taşımaktadır (Soja, 1989). Bu açıdan Çukur dizisinin, temsil ettiği mekân kurgusunun yüklendiği anlamlar bağlamında değerlendirildiğinde sosyal bir kimlik inşa süreci olduğunu ve yarattığı sosyal realitenin tesadüfi bir mekânsallık içermediğini söylemek mümkündür. Çukur'da temsil edilen kitlenin iktisadi örgütlenme tarzı mekânsal biçimler halinde tezahür etmekte, mahalle kurgusunun mekânsal biçiminin Harvey'in ön gördüğü üzere sermaye birikim süreçleri çerçevesinde kavramsallaştığı görüşü (Harvey, 2009) ağırlık kazanmaktadır. Çukur'un kurgusal mahalle tarihindeki mülkiyetin el değişim süreçleri ile sermaye birikim süreçleri arasındaki paralellik bunu kanıtlar niteliktedir.

Mekânsal anlamda bir iktidar üretim simülasyonu olarak Çukur temsilini yaratan koşul, Lefebvre'nin (2014) geç-kapitalizm döneminin iktisadi örgütlenme tarzının yarattığı çelişkili mekânın yansıması şeklinde; Çukur'un bir getto mekânı olarak bir direniş biçimi halinde kendini konumlandırmasıdır. Nitekim her ne kadar Çukur temsili, iktisadi örgütlenme bağlamında kaynakların kıtlığı ve artan güçsüzlükler nedeniyle kayıt dışı ekonomiyi sürdürebilir kılmaya yönelik suç niteliği taşıyan eylemlerle ekonomik anlamda periferine karşı bir direniş alanı olarak kendini konumlarsa da örgütlü bir otoriteyi, mekân üzerinden kendisi tesis ederek karşı çıktığı düzeni kendisi yaratmaktadır.

Çukur kurgusal olarak, ikamet eden bireylerin deneyimine ve sosyal ilişkilerine dayalı olarak hem mekânın anlamı hem de mekânın işgal edilmesi ve mahremiyeti üzerinden iktidar üretimi pratiğini gerçekleştirmektedir. Bu durum; aynı zamanda ekran karşısındaki izleyici kitlesinin, Çukur'a ilişkin geliştirdikleri duygu ve düşüncelerine dayalı mekânsal bir anlam alanı oluşturmakta, Çukur'un iktidar üretim pratiği simülasyonunu ekran dışında da tatbik etmesiyle sonuçlanmaktadır.

Çukur'un iktidar üretim pratiği simülasyonunu ekran dışında da tatbik etmesi tam bu noktada mahalle kavramı temsili üzerine kurulu pek çok başka benzer yapıttan kendini ayırıştırmasıyla neticelenmektedir ve bu neticeyi dizinin mekân üzerinden kurguladığı iktidar pratiğini "yer"i bir özne gibi kimlikleştirmesine borçludur. Bu şekilde popüler kültür ürünü bir diziden beklenen, kahramanla özdeşleşmek yerine kişinin yaratılan bu kurgusal mekânı özdeşleştirmesi mümkün hale gelmektedir. Mekân ise bu karakterine sahip olduğu değil, temsil edilen anlamı, temsil edilen işgali ve temsil edilen mahremiyeti ölçüsünde ürettiği güç ile sahip olmaktadır. Bu noktada mekân üzerinden iktidar üretiminin temsil algısıyla farklılaştığını bu durumun ise Çukur dizisi örneğinde anlaşılabilir hale geldiğini vurgulamak mümkündür. Sonuç olarak mekân üzerinden iktidar üretiminin temsil algısıyla çok yakın ilişkide olduğu ve mekanın temsil niteliği ölçüsünde tahakküm üretim pratiğinin gerçekleşebildiği vurgulanmaktadır.

Özellikle kurgusal mahalledeki konutların duvarlarının: halkın matbaası, niteliğinde konumlandırılarak, temsil edilen mekanın, hem izleyiciye bölüm hakkında bilgi veren hem de mahallenin önemli haberleri aldığı bir iletişim unsuruna dönüştürülmesi söz konusudur. Bu şekilde modern medyanın kapitalizmle uyumlanmış bir endüstri ürünü olan kitle kültürü ürünü bir dizide, izleyicilerin ortak bir ideoloji etrafında şekillenen kurgusal bir popüler kültür ürünü içerisinde, gerçeklikten tamamen kopmasının sağlanması yerine; halkın gündelik yaşam deneyimlerinden ve kültürel yönelimlerinden beslenen gerçek hayatla bağ kurulmuş bir mahallede geçen bir yansıma kurgulanmaktadır. Böylece kendi değerleriyle benzeş bir tahakküm üretimini ekran karşısında yakalayan kitlenin edilgen bir tavırla tükettiği bir popüler kültür ürünü, Fiske'in (2010) değindiği gibi bir mücadele alanına dönüşebilmektedir. Nitekim Çukur'un, popüler kültürü yanlış bilinç olarak yorumlayan öncül görüşlerin aksine, kültürel çalışmalarda tartışılan toplumsal özgürleştirme imkanına atıfta bulunabilecek benzerlikler taşıdığını öngörmek mümkündür. Zira, dizi kurgusunda mahalle içerisinde bir mekan temsili sunan duvar yazılarının gerek yapım şirketinin diğer yapımlarının reklamlarının yansıtıldığı bir temsil düzlemi ("İçerden çıktık, Çukura düştük", "Bold Pilot geliyor" vb.), gerekse gerçek yaşamdaki güncel olaylarla ilgili verilen mesajlar (örneğin terör saldırıları sonrası "vatan bir ailedir", covid-19 salgını sırasında "ellerini yıka", "çukur evde" vb.) bağlamında mekanın bir kitle iletişim aracı olarak kullanılmasına ilişkin örnekler barındırmaktadır. Böylelikle ekran karşısındaki izleyici kitlesinin, Çukur'a ilişkin geliştirdikleri duygu ve düşüncelerine dayalı anlam alanı, gündelik yaşamda işlerlik kazanarak Fiske'in (2010) belirttiği söz konusu popüler kültür ürününün kabulüne ve uyarlanmasına daha çok yaklaşmaktadır. Nitekim dizinin her sezonunda destek verdiği farklı sosyal sorumluluk projelerinin tanıtımı duvar yazılarıyla yapılan hatırlatmalar ile tetiklenirken ulusal çapta gerçekleştirilen ve kimi zaman dizi yapımcılarından bağımsız yürütülen sosyal sorumluluk hareketlerinin sadece sosyal medyadaki etki ve yansımaları dizinin gerçek hayatta bulunduğu karşılığın göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

Her ne kadar diziyi izleyen bireylerin, hiçbir zaman Çukur sakini olamayacaklarını bilmelerine karşın, yaşadıkları çevrelerdeki mekânsal kendileme ve egemenlik alanlarını Çukur'a dönüştürme eğilimi gösterdikleri birçok radikal örnek söz konusudur. Sosyal medyayı da domine ederek; Çukur, Dostlar Kahvehanesi, Yamaç'ın Yeri gibi birçok farklı gerçek mekânın Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde açılması dahası bu

işletmelerin dizideki kurgusal unsurlara uyumlu bir ideoloji ile işletilmesi gibi bir çok radikal örnek, mekânsal bir kimlik ürünü olarak dizinin kurgusundaki mekanların halk tarafından içselleştirilerek oluşturulmaya çalışılan anlam alanının bizatihi tatbik edildiğinin bir kanıtı olarak sunulabilir. Nitekim bu durum gerçekte de benzer statüde yaşayan izleyici kitlesinin kendini temsili de olsa bir mekana ait saydığını göstererek etkileşimde bulunduğu popüler kültür ikliminde edilgen nesne, yani Hall'ın (1989) nitelediği "pasif izleyici" konumunda olmayı reddetmesiyle sonuçlanmaktadır. Böylece bireyler hem mekânsal kendileme ve egemenlik alanlarını Çukur'a dönüştürme eğilimleri ile hem de sosyal medya aracılığı ile kamusal mekânda iletişime geçen aktif öznelerle dönüşebilmektedirler. Sonuç olarak; gerek izleyici kitlesinde yarattığı mekân duygusu, gerek Çukur'a duyulan aidiyet, gerekse Çukur kimliğinin farklı tezahürleri gerçek hayatın her alanına nüfuz ederek toplum üzerinde oluşturduğu tahakküm yetisinin sınırlarını gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

- AHLBRANDT, R. (1984) *Neighborhoods, people, and community*, New York: Plenum..
- ALTMAN, I. (1975) *The Environment and Social Behavior, Privacy, Personal Space, Territory, and Crowding*, Brooks/Cole, Monterey, CA.
- ALTMAN, I., CHEMERS, M. M. (1984) *Culture and Environment*, Cambridge University Press.
- ALTMAN, I., LOW, S. M. (1992). *Place Attachment* New York: Plenum.
- AYMAZ, G. (2019) "Karşılıklı İlişki" ve "Kentsel Toplum" Kavramları Çerçevesinde Çukur Dizisi Üzerine Bir Analiz. *Erciyes İletişim Dergisi* 6(2) 995-1012.
- AYYAPIM (2022) Çukur (Dizi) [<https://www.ayyapim.com/cukur>] Erişim Tarihi 21.6.2022.
- BARTHESE, R. (2003) *Çağdaş Söylenler*, Çev. Tahsin Yücel, İstanbul: Metis Yayınları.
- BAUMAN, Z. (1996) *Yasa koyucular ile yorumcular*, İstanbul: Metis Yayınları.
- BAUMAN, Z. (1998). On glocalization: Or globalization for some, localization for some others. *Thesis Eleven* 54(1) 37-49.
- BAUMEISTER, R. F., LEARY, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation, *Psychological Bulletin* 117(3) 497.
- BLUMER, H. (1986) *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*, Univ of California Press.
- BROWN, B. B., PERKINS, D. D., BROWN, G. (2004) Incivilities, Place Attachment and crime: Block and Individual Effects, *Journal of Environmental Psychology* 24(3) 359-71.
- BURKE, K. (1989). *On symbols and society*: University of Chicago Press.
- BURSIK, R. J., GRASMICK, H. G. (1993) *Neighborhoods and crime: The dimensions of effective community control*. New York: Lexington Books..
- ÇUKUR (2017-2021) Ekran görüntüleri, AyYapım.

- DAVIS, D. E., DE DUREN, N. L. (2011) *Cities and Sovereignty: Identity Politics in Urban Spaces*, Indiana University Press.
- ETZIONI, A. (1993) *The Spirit of Community, Rights, Responsibilities, and the Communitarian Agenda*, Crown.
- FISHER, A. T., SONN, C. C., BISHOP, B. J. (2002) *Psychological Sense of Community, Research, Applications, and Implications*, New York: Kluwer.
- FISKE, J. (2010) *Understanding Popular Culture*, Routledge.
- FOUCAULT, M. (1980) *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977*, Eds. C. Gordon, L. Marshall, J. Meplam and K. Soper. Brighton: Harvester Press.
- FOUCAULT, M. (1977) *Discipline and Punish, The Birth of the Prison*, New York:Pantheon.
- GHULYAN, H. (2017) *Mekânın Üretimi Kuramı ve Türkiye’de Kentsel Mekânın Üretimi: Ankara Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Ankara Üniversitesi, Ankara.
- GRAUMANN, C. F. (1976) *The Concept of Appropriation (aneignung) and Modes of Appropriation of Space*, ed. P. Korosec-Serfaty, Proceedings of the 3rd international architectural psychology conference, Strasbourg, France.
- HALL, S. (1989). Ideology and Communication Theory, *Rethinking Communication Theory* eds. L. G. Brenda Dervin, Barbara O’Keefe, Ellen Wartella, Newbury Park CA: Sage; 40-52.
- HALL, S. (1980) *Encoding/Decoding, Culture, Media, Language*. London: Hutchinson.
- HARVEY, D. (2009) *Social Justice and the City*, University of Georgia Press.
- HAY, R. (1998) Sense of Place in Developmental Context, *Journal of Environmental Psychology* 18(1), 5-29.
- HERNÁNDEZ, B., HIDALGO, M. C., SALAZAR-LAPLACE, M. E., HESS, S. (2007) Place Attachment and Place Identity in Natives and Non-natives, *Journal of Environmental psychology* 27(4) 310-19.
- HIDALGO, M. C., HERNANDEZ, B. (2001) Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of environmental psychology* 21(3) 273-81.
- HUMMON, D. M. (1992) Community attachment: Local sentiment and sense of place, *Place Attachment*, eds. Altman, I., Low, S.M. . Springer, Boston, MA; 253–278.
- HUNTER, A. (1985) Private, Parochial and Public Social Orders: The Problem of Crime and Incivility, *The Challenge of Social Control: Institution Building and Systemic Constraint* eds. Gerald D. Suttles and Mayer N. Zald, Norwood, NJ: ALEX; 230–242.
- JORGENSEN, B. S., STEDMAN, R. C. (2001). Sense of Place as an Attitude: Lakeshore Owners Attitudes Toward their Properties, *Journal of Environmental Psychology* 21(3) 233-48.
- KORPELA, K. M. (1989) Place-Identity as a Product of Environmental Self-regulation, *Journal of Environmental Psychology* 9(3) 241-56.

- LEFEBVRE, H. (2014) *Mekânın Üretimi*, Sel Yayıncılık.
- LEWICKA, M. (2005) Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties, *Journal of environmental psychology* 25(4) 381-95.
- LONG, D. A., PERKINS, D. D. (2007) Community social and place predictors of sense of community: A multilevel and longitudinal analysis, *Journal of Community Psychology* 35(5) 563-81.
- LOW, S. M. (1992) Symbolic ties that bind: Place attachment in the plaza, *Place Attachment*, eds. Altman, I., Low, S.M., Springer, Boston, MA; 165-185.
- MADANIPOUR, A. (2003) *Public and private spaces of the city*, Routledge.
- MCMILLAN, D. W., CHAVIS, D. M. (1986) Sense of community: A definition and theory. *Journal of community psychology* 14(1) 6-23.
- NEUBERG, S. L., KENRICK, D. T., SCHALLER, M. (2010) Evolutionary social psychology, *Handbook of social psychology* eds. S. T. Fiske, D. T. Gilbert, G. Lindzey, Hoboken, NJ: Wiley; 761-796.
- PERKINS, D. D., FLORIN, P., RICH, R. C., WANDERSMAN, A., CHAVIS, D. M. (1990) Participation and the social and physical environment of residential blocks: Crime and community context, *American journal of community psychology* 18(1), 83-115.
- PERKINS, D. D., HUGHEY, J., SPEER, P. W. (2002) Community psychology perspectives on social capital theory and community development practice, *Community Development*, 33(1), 33-52.
- PERKINS, D. D., LONG, D. A. (2002) Neighborhood sense of community and social capital *Psychological sense of community*, eds. Fisher, A.T., Sonn, C.C., Bishop, B.J., Springer, Boston, MA; 291-318.
- PROSHANSKY, H. M., FABIAN, A. K., KAMINOFF, R. (1983) Place-identity: Physical world socialization of the self, *Journal of environmental psychology*, 3(1), 57-83.
- RAPOPORT, A. (1994). Spatial organization and the built environment, *Companion encyclopedia of anthropology*, ed. T. Ingold, London: Routledge; 460-502.
- RIOUX, L., SCRIMA, F., WERNER, C. M. (2017) Space appropriation and place attachment: University students create places, *Journal of Environmental Psychology*, 50 60-8.
- SAEGERT, S. (1989) Unlikely leaders, extreme circumstances: Older black women building community households. *American Journal of Community Psychology* 17(3) 295-316.
- SCANNELL, L., GIFFORD, R. (2010) Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of environmental psychology* 30(1) 1-10.
- SCANNELL, L., GIFFORD, R. (2017) Place attachment enhances psychological need satisfaction. *Environment and Behavior* 49(4) 359-89.
- SHAMAI, S. (1991) Sense of place: An empirical measurement, *Geoforum* 22(3) 347-58.
- SHUMAKER, S., TAYLOR, R. (1983) Toward a Clarification of People-Place Relationships: A Model of Attachment to Place, *Environmental*

Psychology-Directions and Perspectives, eds. N.R. Feimer and E. S. Geller, New York: Praeger; 219–251.

- SOJA, E. W. (1989) *Postmodern geographies: The reassertion of space in critical social theory*, Verso.
- SPENCER, C. (2005) Place attachment, place identity and the development of the child's self-identity: Searching the literature to develop an hypothesis. *International Research in Geographical & Environmental Education* 14(4) 305-09.
- STEDMAN, R. C. (2002) Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place-based cognitions, attitude, and identity *Environment and behavior* 34(5) 561-81.
- TAYLOR, R. B. (1997) Social order and disorder of street blocks and neighborhoods: Ecology, microecology, and the systemic model of social disorganization. *Journal of research in Crime and Delinquency* 34(1) 113-55.
- TUAN, Y. F. (1990) *Topophilia: A study of environmental perceptions, attitudes, and values*, Columbia University Press.
- TWIGGER-ROSS, C. L., UZZELL, D. L. (1996) Place and identity processes, *Journal of environmental psychology*, 16(3) 205-20.
- YIN, R. K. (2003) *Case study research: Design and methods* (3rd ed.), Thousand Oaks, CA, Sage.
- ZHAO, L. J. (1996) *Community attachment in rural Iowa: Multilevel test of a theoretical model with intervening variables*, Unpublished Ph.D. Dissertation, Iowa State University, Ames, Iowa.

Received: 12.20.2020; Final Text: 11.03.2022

Keywords: Spatial power; social control; place; identity; cultural studies.

PRODUCTION OF POWER RELATIONS IN THE SCALE OF NEIGHBOURHOOD SPACES: AN ANALYSIS OF POWER REPRESENTATIONS IN THE TV SERIAL ÇUKUR

This research suggests that the urban space patterns simulated in the Çukur TV serial create informal social control norms and offers an alternative representation of authority and exercise power through space. In this context, the main purpose of the research is to examine how informal social control is achieved in the neighbourhoods and how social control is exercised through spatial qualities and representations in Çukur. The urban space patterns simulated in Çukur TV serial are analyzed as a sample, and how the informal social control norms transform into an alternative authority representation through the phenomenon of 'place' is investigated by using a descriptive analysis method. Within the scope of this study, the findings regarding the space-based power simulation dimensions of the TV series of Çukur produced by the territorial (regional) cognition are examined from three perspectives, these are; 1. space-meaning relationship (sense of place, place attachment and place identity), 2. space-occupation (appropriation of space and sovereignty) relationship, 3. space-privacy relationship. As a result of the research, it is emphasized that the social control that constitutes the power cannot be considered apart from the space and this situation results in the production of power through space.

Additionally, fictional space represented by the Çukur series is a process of constructing a social identity. On the other hand, the social reality it creates does not contain any random spatiality.

MAHALLE ÖLÇEĞİNDE MEKÂN ÜZERİNDEN İKTİDAR ÜRETİMİ: ÇUKUR DİZİSİNDEKİ İKTİDAR TEMSİLLERİNİN ÇÖZÜMLEMELERİ

Bu araştırmada Çukur dizisinde simüle edilen kentsel mekân örüntülerinin gayri resmi sosyal kontrol normları yaratarak kendi içinde alternatif bir otorite temsili sunduğu, bu durumun mekân üzerinden iktidar üretimiyle sonuçlandığı tartışılmaktadır. Bu bağlamda araştırmadaki temel amaç; mekânsal nitelikler üzerinden şekillenen mahallelerdeki gayri resmi sosyal kontrolün nasıl sağlandığını, Çukur'da yaratılan mekân temsilleri üzerinden sorgulamaktır. Çukur dizisinde simüle edilen kentsel mekân örüntüleri örneklem olarak ele alınmakta ve gayri resmi sosyal kontrol normlarının yer olgusu üzerinden, alternatif bir otorite temsiline nasıl dönüştüğü betimsel analiz yöntemiyle incelenmektedir. Bu çalışma kapsamında Çukur dizisinin, ürettiği yer (bölgesel) bilişinin oluşturduğu mekân tabanlı iktidar simülasyonunun bileşenlerine dair bulgular 1. mekân – anlam ilişkisi (yer duygusu, yere duyulan aidiyet ve yer kimliği), 2. mekân – işgal (kendileme ve egemenlik) ilişkisi, 3. mekân – mahremiyet ilişkisi perspektiflerinden irdelenerek ortaya koyulmaktadır. Araştırmanın sonucunda iktidarı oluşturan sosyal kontrolün mekândan ayrı düşünülmemeyeceği ve bu durumun mekân üzerinden iktidar üretimiyle sonuçlandığı gerçekliği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca araştırma neticesinde Çukur dizisinin temsil ettiği mekân kurgusunun, yüklendiği anlamlar bağlamında değerlendirildiğinde sosyal bir kimlik inşa süreci olduğunu ve yarattığı sosyal gerçekliğin tesadüfi bir mekânsallık içermediğini söylemek mümkündür.

EVREN ÜLKERYILDIZ; B. Arch, M.Sc., PhD.

Received her B.Arch from Balıkesir University, Department of Architecture in 2007 and MSc. from Izmir Institute of Technology, Department of Architecture in 2009. Earned her PhD. degree in architecture from Izmir Institute of Technology in 2015. Major research interests include urban space, space and cinema and architectural education. evrenulkeryildiz@akdeniz.edu.tr

GAYE TOPA ÇİFTÇİ; BEd., MA., PhD.

Received her BEd. from Anadolu University, Department of Foreign Language Education, Program in French Language Teaching in 2007 and MA. from Anadolu University, Department of Distance Education in 2010. Earned her PhD. degree in science communication from Akdeniz University in 2017. Major research interests include digital communication technology, social media, and distance education. gtopa.ciftci@ahep.edu.tr

